

Prijedlog sistema učenja klasičnih jezika u osnovnim školama SRH

I. PRETPOSTAVKE

Od 1945. do danas učenje klasičnih jezika u SRH doživljavalo je uspone i padove, od posvemašnjeg osporavanja do toleriranja i priznanja. Od pojave *Društvenog dogovora o učenju stranih jezika* i *Plana i programa osnovnih škola* može se govoriti o definitivnom priznanju društvene potrebe za klasičnim jezicima i skidanju s dnevnoga reda pitanja koje je našu struku ponekad dovodilo u ozbiljna iskušenja.

Eksplisitno priznanje potrebe za učenjem klasičnih jezika urodilo je i određenim sistemom učenja koji je uspješno funkcionirao u proteklih desetak godina. No, budući da su neke pretpostavke toga sistema došle u pitanje, a promijenila se i društvena klima koja sve više pogoduje učenju klasičnih jezika, smatramo svojom obavezom da za sljedeće razdoblje predložimo takav sistem učenja klasičnih jezika koji će proizlaziti iz iskustva stručnjaka i pedagoga te iz realnih materijalnih, organizacijskih i kadrovskih potencijala ove sredine.

Prijedlog koji podnosimo izrađen je u radnoj grupi koju je odredilo *Hrvatsko društvo klasičnih filologa* na sjednici od 14. rujna 1989. U njemu je uvaženo (a) iskustvo stručnjaka iz neposredne nastavne prakse; (b) iskustvo stručnjaka zastupljenih u cijeloj vertikali učenja klasičnih jezika, od osnovne škole do fakulteta; (c) iskustvo pedagoga koji godinama rade s nadarenom djecom na području klasičnih jezika. Prema jednoglasnom mišljenju okupljenih stručnjaka, ovaj radni materijal predstavlja *mini-malan* skup zahtjeva koji bi imali omogućiti kvalitetnu nastavu i optimalne obrazovne rezultate.

II. DOSADAŠNJA RJEŠENJA

U dosadašnjoj je praksi vladao popriličan nered. Naime, klasični jezici izvodili su se od škole do škole u različitom trajanju, različitom opsegu, i — dakako — s najrazličitijim rezultatima.

Društveni dogovor, *Zakon o osnovnom obrazovanju* i *Plan i program* temeljni su dokumenti o koje se ovaj segment obrazovanja oslanjao. Najvažniji su njihovi elementi bili sljedeći:

- (a) mogućnost učenja ako se u generaciji prijavi grupa od barem 15 učenika
- (b) učenje od po tri sata tjedno u svim godinama latinskog i grčkoga jezika (*DD*, za razliku od *PP*)
- (c) klasični su jezici smješteni u područje izborne i fakultativne nastave
- (d) utvrđen je opseg programa obaju jezika.

Najveća se razlika među školama pojavila u broju nastavnih sati. U posljednje vrijeme taj se problem uvećao inzistiranjem na shemi koju je dao *PP* ne uvažavajući posebnosti jezika koje su naznačene u bilješkama uz nastavni plan. Naime, dok je u nastavni plan uz broj nastavnih sati u 7. i 8. razredu uvrštena bilješka da se fakultativni i izborni program stranog jezika i klasičnog jezika ostvaruju u istom opsegu kao i program obaveznog stranog jezika, u objašnjenjima je zadržan oblik koji je bio nametnut pri izradi *Plana i programa* da bi se zadržala »čistoća« odnosno »univerzalnost« plana.

Dug niz godina, sve do školske godine 1989/90. poštovala se shema koja je za latinski i grčki jezik zahtijevala po **tri sata tjedno** u svim godinama učenja. Ove se godine, međutim, pojavio zahtjev da se postupi prema drugoj uputi.

Druga se bitna razlika javila u pogledu učenja grčkoga jezika. Premda je u *PP* naznačeno da se ti jezici u principu uče **zajednički**, pa su im tako koncipirani i planovi i programi, dio direktora odnosno kolektiva nije tako postupio.

Treći se problem javio oko **stihijskog širenja mreže škola**, koje u školama s jakom i dugom tradicijom stvara trajnu nesigurnosti u pogledu budućega rada.

III. PRIJEDLOG SISTEMA

Na osnovi postojećih zakonskih odredaba i dokumenata moguće je uspostaviti sistem koji bi, po našem mišljenju, izgledao ovako:

1. Klasični jezici obuhvaćaju **два predmeta koji tvore neraskidivu cjelinu**. Naime, predmet *Latinski jezik* obrađuje cjelinu rimske civilizacije, dok se predmet *Grčki jezik* bavi cjelinom starogrčke civilizacije. I najpovršnijem poznavaoцу stvari jasno je da jedna bez druge ne tvore samostalnu cjelinu i da je danas njihova puna valorizacija moguća samo **usvajanjem obiju**. Na razini jezika treba naglasiti da je latinski prenio mnoštvo grčkih pojmova u suvremene znanosti i da temeljito poznavanje moderne znanstvene terminologije podrazumijeva i poznavanje starogrčkog. Raširenost ovog modela u Evropi bjelodano svjedoči da je upravo ovakva povezanost nastave dvaju jezika nužna.

Osim ovih sadržajnih razloga postoje i formalni. Naime, učenje samo latinskog jezika u osnovnoj školi u strukturi je našeg školskog sistema **besmisleno**. U srednjoj školi učenik može jedino **ponoviti isti program**, jer je praktično nemoguće predvidjeti takve grupe koje bi u srednjoj školi imale drugačiji program latinskog osim početnog — a on vrijedi za 99% učenika!

Smatramo stoga da u osnovnoj školi **klasične jezike treba obavezno vezati**. I to tako da se učenje latinskog počinje u 5. a grčkoga u 7. razredu. Smatramo također da se učenik — time što se opredjeljuje za fakultativno učenje klasičnih jezika — unaprijed opredjeljuje za **oba jezika**, jer ne postoje ni stručni, ni pedagoški, ni organizacijski, ni financijski razlozi za drugačije rješenje.

Grčki i latinski, dakle, čine cjelinu.

2. Klasični jezici učili bi se i dalje, baš kao i dosada, **po postojećem programu**, koji odgovara zahtjevima koje postavljamo. On garantira da će učenici u toku školovanja u osnovnoj školi upoznati osnove obaju jezika i antičke civilizacije, te se osposobiti da na višem stupnju učenja čitaju rimske i grčke klasike.

3. Klasični se jezici uče kao fakultativni jezici, i to po shemi od najmanje **tri sata tjedno u svim godinama učenja**.

Jasno je da će nastava klasičnih jezika obuhvaćati djecu s izraženijom nadarenošću za jezike, djecu s većim interesom za općekulturne sadržaje i uopće, djecu većih i širih interesa. Budući da je riječ o malom broju učenika, jasno je da će taj svoj interes zadovoljavati u okviru fakultativne nastave. No pojam *fakultativan* ovdje treba razjasniti:

(a) *fakultativan* znači da ga učenik u 5. razredu može izabrati, ali ne mora;

(b) ako učenik izabere taj program, on mu postaje dio obaveza i u tom se smislu tretira i u odnosu prema učeniku i u odnosu prema instituciji;

(c) fakultativna nastava mora se unutar škole tretirati kao važan dio obrazovnog sistema, a ne kao interno rješavanje problema viška radnika, »bijega« učenika itd.;

(d) fakultativna nastava nije nikakav »poklon« učeniku i rasipanje novaca već jedan od najdjelotvornijih načina da stvorimo kadrove koji će moći odgovoriti izazovu budućnosti.

Unutar tako koncipirane fakultativne nastave klasični jezici treba da imaju i donekle **specifično mjesto**. Naime, u području fakultativne nastave u školama se može ponuditi mnoštvo sadržaja, no valja napomenuti da ti sadržaji proizlaze — najvećim dijelom — iz postojećih sadržaja i u stanovitu su smislu samo njihovo obogaćenje. Klasični jezici **ne proistječu** ni iz kojeg predmeta, već sami za sebe tvore zaokružene predmete. Nije, primjerice, svejedno da li u fakultativnoj nastavi izvodimo program astronomije ili program grčkoga jezika: dok se program prvoga predmeta oslanja na predmet »fizika«, grčki jezik mora se oslanjati o sebe sama.

4. Nužno je osigurati takve **uvjete rada koji neće iziskivati »izoliranje« ovih predmeta** (na primjer, stavljanjem u suprotan turnus, samo u subotu ili sl.). Ovi se predmeti moraju organizirati kao i ostali predmeti, dakle, u okviru redovne satnice. Također treba nastojati organizirati razrede tako da nastava što je moguće više bude dio cjelokupne školske aktivnosti.

5. Treba svladati raširenu **antipropagandu** koju u četvrtom razredu osnovne škole šire neupućeni nastavnici, a posebno suzbijati negativno etiketiranje ove nastave. Treba energično spriječiti svaku vrstu zabrane i ograničenja, koja su, doduše, u izravnoj suprotnosti sa zakonom, ali, nažalost, vrlo raširena (na primjer, traže se preporuke nastavnika četvrtih razreda, ograničuje se broj učenika iz pojedinih razreda itd.).

6. U vezi s mrežom škola treba reći ovo. Kolikogod bila demokratska ideja da će sve škole moći uvesti učenje klasičnih jezika, toliko je ona **izvor stihije i prijeti raspadom sistema**. Naime, u mnogim će školama itneres biti ispod praga od 15 učenika u godini, pa će jedan dio zainteresiranih učenika nužno ostati izigran. U drugim školama broj učenika varirat će iz godine u godinu što će onemogućiti normalan rad. Najopasnije je, međutim, to da za veliku većinu novih odjeljenja **uopće nema kadrova**, a to znači da će nastava biti neadekvatno pokrivena i ubrzo dovesti do rasapa.

Zbog toga predlažemo:

(a) Postojeće jake škole (»Rudi Čajavec«, »Silvije Strahimir Kranjčević«, »Hasan Kikić«) razvijati i dalje kao škole **koje neće organizirati učenje samo za svoje učenike** već će biti otvorene i za djecu iz cijeloga grada. Broj takvih škola može biti i veći no što je ovdje naveden. Bilo bi također uputno odrediti približnu gravitaciju tih škola, radi lakše orijentacije učenika i roditelja.

(b) Škole u kojima postoji jak interes podržati i sredstvima i kadrovima, tako da se **nastava klasičnih jezika ustali kao trajna aktivnost škole**.

(c) Mrežu škola **širiti organizirano**, tako da se na jednom mjestu skupljaju informacije o interesu, mogućnostima i kadrovima. Takve škole podržati u nastojanjima, pratiti ih i kadrovski pomagati.

7. Radi realizacije ovakva koncepta **nužno je imenovati savjetnika za klasične jezike u gradu Zagrebu**, kao vanjskog suradnika, sa svim pravima i ingerencijama. On bi bio informativni, metodičko-pedagoški i organizacijski punkt oko kojeg bi se vodila smišljena politika razvoja nastave klasičnih jezika u Zagrebu.

8. *Hrvatsko društvo klasičnih filologa* u suradnji s *Filozofskim fakultetom* pripremit će listu **potencijalnog stručnog kadra** koji će se u perspektivi uključiti u nastavu. U suradnji sa savjetnikom organizirat će stručne aktive i stručno usavršavanje nastavnika.

9. Ovaj projekt **primijenit će se odmah u Zagrebu**, gdje postoje sve materijalne, organizacijske i kadrovske pretpostavke za njegovu realizaciju. Na području SRH on je primjenljiv u većim centrima, dok će se u manjim sredinama primjenjivati s onim odstupanjima koja neće bitno remetiti sistem. Jasno je da u manjim sredinama sistem neće odmah funkcionirati u svoj punoći, no bila bi obveza Prosvjetno-pedagoške službe Republike da taj razvoj prati i inzistira na cjelini programa, čim se za to ispune uvjeti.

10. Učenje klasičnih jezika u osnovnim školama **preduvjet je razvoja klasičnih gimnazija u SRH**, koje su već najavljene predstojećim promjenama u sistemu srednjeg školstva. Stoga od kvalitete toga temelja bitno zavisi i čvrstina sljedeće stepenice obrazovnog sistema — klasične gimnazije.

Članovi komisije:

Nataša Benini

Darko Novaković

Zlatko Šešelj